

ІНСТИТУТ КРИМІНАЛІСТИЧНИХ ВЕРСІЙ В ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Михайло Іванович СТАНКОВИЧ,

*канд. юрид. наук, старший викладач
кафедри кримінального процесу та
організації досудового слідства
навчально-наукового інституту № 1
Харківського національного
університету внутрішніх справ*

Повномасштабна війна суттєво змінила не лише безпекову ситуацію в державі, а й саму філософію розслідування кримінальних правопорушень. Для поліції це означало роботу в середовищі постійної невизначеності: частина територій тимчасово недоступна, місця подій зруйновані або заміновані, свідки евакуйовані чи перебувають у стані психологічної травми. У таких умовах особливої ваги набуває інститут криміналістичних версій – не як формальний елемент методики, а як спосіб професійного мислення слідчого.

Традиційно в криміналістиці версію визначають як обґрунтоване припущення щодо події кримінального правопорушення, її механізму, мотивів або причетних осіб [1, с. 600]. Однак воєнний контекст надає цьому поняттю практичного загострення. Йдеться вже не просто про логічну модель події, а про інструмент відновлення причинно-наслідкових зв'язків у ситуації, коли доказова картина є фрагментарною або частково втраченою. Версія допомагає впорядкувати розрізнені дані, визначити пріоритети й уникнути хаотичності слідчих дій.

Відповідно до вимог Кримінального процесуального кодексу України, орган досудового розслідування зобов'язаний забезпечити повне, всебічне та неупереджене з'ясування обставин кримінального правопорушення [2]. Проте в умовах воєнного стану ця вимога стикається з об'єктивними обмеженнями: небезпекою повторних обстрілів, необхідністю погодження дій із військовими підрозділами, браком технічних ресурсів. Саме тому версійний підхід виконує певну гарантійну функцію – він не дозволяє звести розслідування до однієї, хай навіть на перший погляд очевидної, інтерпретації події.

Показовою є практика документування наслідків ракетних ударів по цивільних об'єктах. Початкове припущення щодо типу боєприпасу, напрямку ураження чи наявності військової цілі визначає подальшу логіку роботи: які експертизи призначати, які об'єкти вилучати, які спеціалісти повинні бути залучені. Без чітко сформульованої версії складно забезпечити цілеспрямованість балістичних, вибухотехнічних або судово-медичних досліджень. У цьому сенсі версія виступає своєрідним «каркасом» доказування.

Водночас слід визнати: в умовах інформаційного дефіциту зростає ризик підтверджувального упередження, коли нові дані інтерпретуються лише на користь уже сформованої гіпотези. Класичне правило криміналістики щодо висування кількох альтернативних версій [1] нині набуває особливої практичної ваги. Ігнорування альтернатив може мати не лише процесуальні наслідки, а й поставити під сумнів ефективність розслідування з огляду на стандарти, вироблені практикою Європейського суду з прав людини [3].

Окремої уваги потребує взаємодія слідчого з експертним середовищем. Якщо раніше версія часто формувалася переважно на підставі огляду місця події та показань свідків, то нині ключову роль відіграють результати спеціальних досліджень. Висновки експертів дозволяють встановити тип озброєння, механізм утворення пошкоджень, характер вибухової хвилі або спосіб несанкціонованого втручання в інформаційні системи. Таким чином, версія дедалі частіше виникає у процесі професійного діалогу між слідчим і фахівцем у відповідній галузі знань.

Не можна оминути й цифровий вимір розслідування. Фото- та відеофіксація, використання безпілотних апаратів, аналіз даних із камер спостереження, мобільних пристроїв, відкритих джерел – усе це формує нову доказову реальність. Закон України «Про Національну поліцію» прямо передбачає застосування сучасних інформаційних технологій у службовій діяльності [4], і на практиці саме цифрові дані нерідко стають відправною точкою для формування версії. Водночас їх оцінка потребує особливої обережності, адже технічна достовірність не завжди тотожна юридичній допустимості.

В умовах воєнного стану підвищується значення планування розслідування. Хоча кримінальний процес не встановлює обов'язкової письмової форми плану, організаційні засади діяльності органів досудового розслідування Національної поліції України орієнтують на системність і послідовність роботи [5]. Кожна версія повинна мати конкретне процесуальне наповнення: перелік слідчих дій, експертних досліджень, заходів забезпечення кримінального провадження. У ситуації, коли доказ може бути втрачений через руйнування об'єкта чи зміну оперативної обстановки, зволікання з перевіркою версії стає неприпустимою розкішшю.

Разом із тим практика свідчить, що надмірна формалізація версійного підходу може призвести до шаблонності. Формальне перерахування можливих припущень без їх реального опрацювання не забезпечує якості доказування. Тому, на наш погляд, ключовим є не кількість сформульованих версій, а їх аналітична глибина та здатність адаптуватися до нових фактичних даних.

Інститут криміналістичних версій у діяльності поліції в умовах воєнного стану виконує також координаційну функцію. Розслідування воєнних злочинів та інших тяжких правопорушень потребує узгодженої взаємодії з органами прокуратури та іншими правоохоронними

структурами [6]. Узгоджена система версій дозволяє уникнути дублювання зусиль, суперечностей у доказовій базі та різночитань у правовій кваліфікації.

Отже, воєнний стан не змінює сутності криміналістичної версії як наукової категорії, але істотно трансформує її практичне значення. Версія стає не просто етапом розслідування, а інтелектуальним механізмом, що забезпечує цілісність слідчої діяльності в умовах ризику, дефіциту інформації та високої суспільної відповідальності. Саме здатність мислити варіативно, критично оцінювати власні припущення та своєчасно їх коригувати визначає сьогодні професійну спроможність слідчого поліції.

Список використаних джерел:

1. Криміналістика : підручник / [В. М. Шевчук, В. А. Журавель, В. Ю. Шепітько та ін.] ; за ред. В. М. Шевчука ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава мудрого. Харків : Право, 2024. 1008 с.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI (зі змін. і доп.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
3. Європейська конвенція з прав людини (ратифікована Україною 17.07.1997). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
4. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII (зі змін. і доп.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.
5. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні: наказ МВС України від 07.07.2017 № 575. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17#Text>.
6. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 № 1697-VII (зі змін. і доп.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>.